

Dariusz NAWROT

Didžioji Armija Kaune ir jo apylinkėse 1812 m. birželį

Reikšminiai žodžiai: 1812 m. Rusijos–Prancūzijos karas, Didžioji armija, Kaunas, miestiečiai, Napoleonas, karinės operacijos.

Kaunas užėmė išskirtinę vietą 1812 m. kampanijoje. Būtent greta šio miesto esančiame Nemuno vingyje prancūzų kariai pirmieji peržengė sieną ir pradėjo Prancūzijos–Rusijos karą. Napoleonas ketino jį užbaigti staigia karine kampanija ir neatidėliojant pasirašyti taiką. Jis tikėjosi, kad po greitos pergalės generaliniame mūšyje, kuris, jo manymu, turėjo įvykti kur nors tarp Nemuno ir Dauguvos upių, Rusijos caras Aleksandras I bus priverstas kapituluoti ir derėtis dėl naujos sutarties sąlygų. Tada Prancūzijos imperatorius Lietuvą traktavo tik kaip teritoriją, tinkamą savo kariuomenės operacijoms prieš Rusijos karines pajėgas. Rengdamas Didžiąją Armiją karui, Napoleonas vengė politinių žingsnių, kuriuos Aleksandras I galėtų panaudoti ir dėl neišvengiamai artėjančio konflikto primesti kaltę Prancūzijai bei paspartinti atvirus atsakomuosius Rusijos kariuomenės veiksmus. Dėl šios priežasties imperatorius labai vėlai pradėjo rūpintis Lenkijos Karalystės generalinės konfederacijos sudarymu, kuri, pagal jo sumanymą, turėjo virsti dideliu sukilimu Rusijos kariuomenės užnugaryje. Galiausiai dėl Prancūzijos ambasadoriaus veikslių Varšuvoje ši konfederacija virto tik politine manifestacija. Greito Didžiosios Armijos žygio iš Europos gilumos iki Nemuno, kuriuo stengtasi netikėtai užklupti ir sunaikinti Aleksandro I korpusus, susigrupavusius aplink Vilnių, pasekmė buvo bado šmėkla, kelianti grėsmę Napoleono kariams, dar tik pasiekusiems Rusijos sieną. Tad išmaitinti kariuomenę turėjo prieš kraštas, tačiau Lietuvos žemės, į kurias įžengė Napoleono daliniai, buvo nusiaubtos Rusijos planingų atsakomųjų veikslių. Negana to, dėl pavėluoto prancūzų puolimo vietos gyventojai nebuvo pasirengę didžiajam

sukilimui, kad atkirstų Aleksandro I kariuomenę nuo užnugario Rusijos imperijos gilumoje ir palengvintų prancūzų kampaniją¹.

Kirsti Rusijos sienai Napoleonas neatsitiktinai pasirinko arčiausiai Kauno esančią vietovę. Ieškodamas tinkamiausios vietos statyti tiltams, jis pripažino, kad būtent Kauno apylinkės atitinka visas būtinas sąlygas. Nemunas čia daro vingį, o kairįjį krantą kaip slėnį supa dešiniakrantės aukštumos, tuo metu užimtos prancūzų². Nemuno vingis įsirežė į teritoriją šalia Panemunės, kuri tuomet priklausė Varšuvos kunigaikštystei, ir sudarė pusiasalį, – tai leido prancūzams jame taip išdėstyti savo artilerijos pabūklus, kad šių sviediniai pasiektų didžiąją dalį kairiojo kranto, buvusio už Rusijos imperijos sienos. Būtent čia buvo numatyta sutelkti pirmuosius naktį persikėlusius dalinius, kurie turėjo tapti gyvu skydu likusiai kariuomenei (dviejų kilometrų ilgio ir pločio, atremtu į Nemuną dviem flangais). Birželio 23 d. rytą Napoleonas atvyko prie Nemuno, šalia Panemunės, kur stovėjo Józefo Niemojewskio brigados 6-asis lenkų kavalerijos pulkas. Apsivilkęs pulkininko Michała Pağowskio surdutą ir užsidėjęs jo kepurę³, Prancūzijos imperatorius išžvalgė upę nuo Panemunės iki Aleksoto, prie Kauno⁴. Kartu su maršalu Louis Alexandre'u Berthier ir inžinerijos generolu François Haxo Napoleonas nuvyko į pasienio iškyšulius. Imperatorius įdėmiai apžiūrėjo Nemuno kairįjį krantą. Pro vieno namo langą jis stebėjo caro valdžioje esančias dešiniakrantės žemes ir susipažino su Rusijos kariuomenės gynybos priemonėmis. Išžvalgęs priešų teritoriją, jis kartu su kareiviais papusryčiavo karinėje stovykloje⁵.

Tuo metu buvo nustatomas Didžiosios Armijos korpusų karinių daliinių žygio eiliškumas. Maršalas Louis-Nicolas Davout nukreipė savo divizijas karinėje rikiuotėje iš Garliavos į Kauno pusę; dešiniuoju sparnu jos buvo atsi-rėmusios į Jiesios upę, o kairiuoju – į vieškelį, vedantį į Aleksotą. Už I korpuso rikiavosi maršalo Nicolas Charles'io Oudinot II korpusas ir maršalų François Josepho Lefebvre'o, Jeano-Baptiste'o Bessières ir Édouard'o Mortier

¹ D. Nawrot, *Litwa i Napoleon w 1812 roku*, Katowice, 2008, s. 261. Plg.: B. Dundulis, *Napoléon et la Lituanie en 1812*, Paris, 1940; J. Iwaszkiewicz, *Litwa w 1812 roku*, Kraków, 1912; M. Kukiel, *Wojna 1812 roku*, t. 1, Kraków, 1937, s. 181, 281.

² A. Caulaincourt, *Mémoires du Général de Caulaincourt, Duc de Vizence*, t. 1, Paris, 1933, s. 345; V. Castellane, *Journal du maréchal de Castellane 1804–1862*, t. 1, Paris, 1895–1897, s. 104; A. Fain, *Manuscrit de 1812 pour servir à l'histoire de l'empereur Napoléon*, t. 1, Paris, 1827, s. 161; G. Gourgaud, *Napoléon et la Grande Armée en Russie, ou examen critique de l'ouvrage de M. le comte de Ségur*, Paris, 1825, s. 97; A. Thiers, *Histoire du Consulat et de l'Empire*, t. 13, Paris, 1865, s. 570; A. Vandal, *Napoléon et Alexandre L'alliance russe sous le premier Empire*, t. 3, Paris, 1891, s. 472.

³ Red. pastaba: kad nebūtų atpažintas priešų žvalgų.

⁴ R. Sołtyk, *Napoléon en 1812. Mémoires historiques et militaires sur la campagne de Russie*, Paris, 1836, s. 8–11; A. Zamojski, *1812. Wojna z Rosją*, Kraków, 2007, s. 152–153.

⁵ A. Caulaincourt, *Mémoires...*, t. 1, s. 343–344; P. Ségur, *Histoire de Napoléon et de la Grande Armée pendant l'année 1812*, t. 1, Paris, 1825, s. 142–143; E. Sanguszko, *Pamiętnik 1786–1815*, Kraków, 1876, s. 60; R. Sołtyk, *Napoléon...*, s. 19–20.

vadovaujamos gvardijos (É. Mortier su jauna gvardija buvo apsistojęs Pilviškiuose). Šių korpusų ir gvardijų rezervinė artilerija buvo traukiama kuo arčiau Kauno. Toliau buvo pasiūstas maršalo Michelio Ney'aus vadovaujamas III korpusas, kuris birželio 22 d. išžygiavo iš Marijampolės Prienų link. Iš pradžių planuota, kad jo korpusas čia persikels per Nemuną, bet birželio 23-osios rytą jis buvo nukreiptas į Dobiliją, šalia Piliuonos, ir buvo nustatyta nauja jo perkėlos vieta arčiau Kauno. Kaip rašė Marianas Kukielis, perkėlos be mūšio nesitikėta, todėl N. Davout savo vadovaujamiems daliniams davė nurodymus kaip prieš lemiamą mūšį. Napoleonas jo dispozicijai paskyrė visą Didžiosios Armijos tiltų statybos gurguolę, kuriai vadovavo generolas Jeanas-Baptiste'as Eble. Jam buvo įsakyta pastatyti tris tiltus per Nemuną, 300 metrų vieną nuo kito. Iš jų du turėjo būti pastatyti tarp Panemunės ir Jiesios upės, o vienas – į kairę nuo šios upės, priešais kalną, nuo kurio imperatorius pasirinko vadovauti perkėlai. Rezervų perkėlai buvo numatytas ketvirtas tiltas ties Aleksotu, bet jis turėjo būti pastatytas, jau užėmus Kauną⁶. Kampanijos pradžia nustatyta 20 val., o 22 val. viskas jau turėjo būti parengta perkėlai. Pirmoji trimis kolonomis turėjo pajudėti generolo Charles'io Morand'o vadovaujama divizija, o už jos – generolo Claudio Pierre'o Pajolo du rinktinės kavalerijos eskadronai. Sudarius veiksmų planą, Napoleonas išvyko į Naugardiškęse (6 km nuo Nemuno) įsikūrusį vyriausiąjį štabą. Būtent tada kiškio pabaidytas žirgas numetė imperatorių, kuris, laimei, tik lengvai susimušė strėnas. Vis dėlto daugelis amžininkų tai palaikė blogu ženklų apie prasidėsiančio karo baigtį⁷.

Imperatorius iki paskutinės akimirkos kaupė smulkią informaciją apie numatytą kautynių teritoriją ir prieš kariuomenės judėjimą. Lenkus ir lietuvius, tarnaujančius prancūzų kariuomenėje, jis klausinėjo visų topografinių detalių⁸, apklausė ir Lietuvos valstiečius, kurie persikėlė per upę⁹. Jie tvirtino, kad prieš Didžiąją Armiją palikti tik kazokų daliniai. Šią informaciją patvirtino išsiųsti prancūzų žvalgai, kuriems buvo įsakyta žinias patikrinti¹⁰. Žvalgyba pastebėjo, kad kitame krante nėra didesnių prieš dalinių, neskaitant raitų patrulių. Tuo metu prancūzai ėmėsi daugybės atsargumo priemonių nuslėpti

⁶ M. Kukiel, *Wojna...*, t. 1, s. 290; por. J. P. Gallaher, *Żelazny marszałek*, Gdańsk, 2000, s. 237.

⁷ R. Sołtyk, *Napoléon...*, s. 8; P. Ségur, *Histoire...*, t. 1, s. 142–146; A. Caulaincourt, *Mémoires...*, t. 1, s. 143–147; A. Marbot, *Mémoires du Général Baron Marbot*, t. 3, Paris, 1891, s. 52.

⁸ E. Fieffé, *Histoire des troupes étrangères au service de France*, t. 2, Paris, 1854, s. 282.

⁹ R. Sołtyk, *Napoléon...*, s. 14, 16. Panašu, kad kažkoks iš Lietuvos atvykęs žydas pranešė imperatoriui, kad Rusijos kariuomenė pradeda atsitraukimą.

¹⁰ Vienas bataliono vadų persikėlė į kitą Nemuno krantą ir patvirtino, kad nėra prieš pajėgų. Žr. A. Caulaincourt, *Mémoires...*, t. 1, s. 345; A. Vandal, *Napoléon et Alexandre...*, t. 3, s. 478; A. de Montesquiou, *Souvenirs de la Révolution, l'Empire, la Restauration, et le règne de Louis Philippe*, Paris, 1961, s. 202; B. Austin, *1812. Marsz na Moskwę*, Gdańsk, 2002, s. 59.

Didžiosios Armijos korpusų judėjimui. Iki paskutinės akimirkos iš Rusijos imperijos kranto buvo matyti tik keli Lenkijos kavalerijos patrulių būriai. Imperatorius tikėjosi įgyti pranašumą dar pirmosiomis kampanijos valandomis, rusams nepastebėjus prancūzų korpusų judėjimo ir priblokštiems netikėtumo¹¹. Tačiau Napoleonui nerimą kėlė nežinomi Rusijos kariuomenės planai. Jis visą dieną davė nurodymus. Vengdamas kaitros, tik ankstyvą vakarą pratęsę apylinkių žvalgybą ir inspektavo Didžiosios Armijos dalinius¹².

22 val. (pasak M. Kukielio – 20 val.) vakaro prasidėjo perkėlos per Nemuną operacija. Į upę buvo nuleisti pontoniniai tiltai, 300 prancūzų karių valtimis persikėlė į kitą Nemuno krantą. Tai buvo trys voltžierių kuopos iš generolo Ch. Morand'o divizijos kartu su 50 pionierių. Jų užduotis – apsaugoti pontonininkų darbą¹³. Pirmieji persikėlę kareiviai susidūrė su Rusijos husarų žvalgų daliniu, kuris tuoj pat atsitraukė į užnugarį¹⁴. Tada pasigirdo pirmieji šūviai, paskelbę prasidėjusį karą. Prancūzai be kliūčių užėmė gyvenvietę priešais Kauną. Tuo metu, nedrumsčiant tylos, buvo pastatyti trys tiltai¹⁵. Jų statyba buvo baigta birželio 24-osios 1 val. nakties. Pirmosios per Nemuną persikėlė maršalo L. Davout korpuso divizijos. Napoleonas stebėjo šių dalinių perkėlą pats. Tik 2 val. nakties jis nuėjo pailsėti į palapinę¹⁶. Paryčiais taip pat pavyko užimti pagrindinį perkėlos per Nemuną tiltą¹⁷. Švoležerų leitenantas Wincenty Płaczkowskis paskelbė Napoleono įsakymą: jo eskadronui buvo įsakyta slapčia prisitarti prie tilto ir staigiu puolimu neleisti rusams jo sunaikinti. „Puolėme iš vietos šuoliais ir kaip perkūnas įsiveržėme ant tilto. Kazokai, gulėję prie pat tilto liepsnojusio laužo, mus pastebėję susibūrė, suriko ir padegė tiltą, bet šis, smarkiai nuo lietaus permirkęs, negalėjo iš karto taip greitai užsidegti, kad nepajęgtume jo užgesinti ir prajoti. Galiausiai kazokai ėmė sprukti, o mes tuo metu keldamiesi šią ugnį prigesinome, mūsų žirgai labai nedaug apdegė, nes ir gyventojai greitai bėgo su kibirais ir užgesino tą ugnį“¹⁸. Tad buvo lengviau

¹¹ G. de Chambray, *Histoire de l'expédition de Russie*, t. 1, Paris, 1825, s. 43; A. Vandal, *Napoléon et Alexandre...*, t. 3, s. 471.

¹² G. de Chambray, *Histoire...*, t. 1, s. 37–39; V. Castellane, *Journal...*, t. 1, s. 105; J. Rapp, *Mémoires 1722–1821*, Paris [b. r. w.], s. 177.

¹³ Ch. François, *Journal du Capitaine de François*, t. 2, Paris, 1895, s. 762; E. Picard, L. Tueteu, *Correspondance inédite de Napoléon Ier*, t. 5, Paris, 1925, s. 438–440; A. Fain, *Manuscrit...*, t. 1, s. 167.

¹⁴ R. Sołtyk, *Napoléon...*, s. 21; P. Ségur, *Histoire...*, t. 1, s. 143; Ch. François, *Journal inédite de Napoléon Ier*, t. 1–5, Paris, 1925, s. 762; A. Lumbroso, *Nozze Lumbroso-Besso*, Rome, 1897, s. 5–6; A. Rossetti, *La Revue de France*, 1932, kovo 15.

¹⁵ *Correspondance de Napoléon I-er, publiée par ordre de l'Empereur Napoléon III*, Paris, 1857–1870 (toliau – *Corr.*), 18857.

¹⁶ P. Ségur, *Histoire...*, t. 1, s. 143; M. Fezensac, *Souvenirs militaires de 1804 à 1814*, Paris, 1866, s. 222; A. Jomini, *Précis politique et militaire des campagnes de 1812 à 1814*, t. 1, Lausanne, 1866, s. 56; G. de Chambray, *Histoire...*, t. 1, s. 39.

¹⁷ Red. pastaba: jungiantį Aleksotą su Kauno miestu.

¹⁸ W. Płaczkowski, *Pamiętniki*, Zytomierz, 1861, s. 165.

tiltą atstatyti. Nuo ankstyvo ryto penkias valandas sėdėdamas balne Prancūzijos imperatorius stebėjo Didžiosios Armijos dalinių persikėlimą. Prasidėjo slegiant kaitra, pionieriai netgi pastatė imperatoriui pavėsinę¹⁹. Po to jis pirmą kartą perėjo į kitą krantą ir patenkintas dainavo: „Malbrough s'ent va-t-en guerre“²⁰. Priešo žemėje, persikėlęs per Nemuną, Napoleonas pirmiausiai mėgino atpažinti kelią, vedantį į Vilnių²¹.

Birželio 24 d. rytą, pasibaigus I korpuso daugumos pajėgų naktinei perkeliai, Vilniaus vieškeliu Rumšiškių kryptimi pradėjo žygiuoti trys maršalo L. Davout divizijos. Ketvirtoji šio korpuso divizija pajudėjo Ukmergės vieškeliu Karmėlavos link, pridengdama kariuomenę iš šiaurės rytų tarp Nemuno ir Neries ruožo. Vėluojanti penktoji divizija, kuri naktį pasiklydo, saugojo tiltus Kauno apylinkėse. Rytą per Nemuną persikėlė maršalo N. Oudinot vadovaujamas II korpusas, pajudėjęs per mylią į priekį. Vėliau jis buvo nukreiptas į kairę Kauno kryptimi, kur turėjo užimti atsitraukusių Rusijos patruliuojančių dalinių sudegintą tiltą per Nerį. Po vidurdienio Napoleonas su štabu įsikūrė Šv. Kryžiaus vienuolyne, netoli Kauno. Apie 16 val. jis nuvyko į miestą apžiūrėti sudeginto tilto per Nerį, kurį tuoj pat įsakė atstatyti. Perkėla per šią upę buvo svarbi, ir būtinai reikėjo apsaugoti kairįjį upės krantą, nes baimintis, kad Rusijos kariuomenė puls atsivėrusį Didžiosios Armijos kairįjį sparną. Napoleonas įsakė generolui Jeanui Ambroise'ui Bastonui de Lariboisière'ui kuriam laikui pervesti generolui François-Nicolas-Benoît Haxo batalioną jūrų laivyno darbininkų iš vadinamojo Dunojaus laivyno²². Kavalerijos daliniai pradėjo ieškoti sekumos. Kaip tik tada imperatoriaus akyse švoležerų gvardijos eskadronas, vadovaujamas Jano Koziatulskio, kirto Nerį plaukte prie pat jos žiočių į Nemuną. Paskui jį per upę persikėlė prancūzų pėstininkų savanoriai, kurie galimo puolimo atveju turėjo apsaugoti tilto statybą. Švoležerų priešakyje Nerį perplaukė Napoleono štabo generolas Eustachijus Sanguška²³. Plaukiant

¹⁹ P. Bourgoing, *Souvenirs militaires 1791–1815*, Paris, 1815, s. 86; F. Pils, *Journal de marche 1804–1814*, Paris, 1895, s. 104; B. Girod de L'Ain, *Dix'ans de mes souvenirs militaires de 1805–1815*, Paris, 1873, s. 238; Ch. François, *Journal...*, t. 2, s. 764; A. Dedem van der Gelder, *Mémoires*, Paris, 1900, s. 212; N. Planat de la Faye, *Vie de Planat de la Faye. Souvenirs, Lettres, dictés et annotés par sa veuve*, Paris, 1895, s. 71; A. Rossetti, *La Revue de France...*, s. 5; A. Marbot, *Mémoires...*, t. 3, s. 53.

²⁰ V. Dupuy, *Souvenirs militaire 1794–1816*, Paris, 1892, s. 116; A. Assollant, *1812. Campagne de Russie*, Paris, 1866, s. 108.

²¹ A. Caulaincourt, *Mémoires...*, t. 1, s. 347; P. Ségur, *Histoire...*, t. 1, s. 146.

²² A. Caulaincourt, *Mémoires...*, t. 1, s. 347; V. Castellane, *Journal...*, t. 1, s. 107; P. Denniée, *Itinéraire de l'Empereur Napoléon pendant la campagne de 1812*, Paris, 1842, s. 15, 18; P. Ségur, *Histoire...*, t. 1, s. 138; R. Sołtyk, *Napoléon...*, s. 31; K. Baudus, *Études sur Napoléon*, t. 1, Paris, 1841, s. 372; M. Handelsman, *Instrukcje i depesze rezydentów francuskich w Warszawie 1807–13*, t. 2, Kraków, 1914, s. 146; L. Madelin, *Lettres inédites de Napoléon Ier à Marie Louise*, Paris, 1935, s. 44–45.

²³ W. Płaczkowski, *Pamiętniki...*, s. 165; E. Sanguszko, *Pamiętniki...*, s. 60; plg.: J. Załuski (*Wspomnienia*, Kraków, 1976, s. 231) nerašo apie E. Sangušką.

per upę, kai staiga po kaitros prasidėjo smarki audra ir liūtis, o anksčiau krito kruša, tvinstancio vandens srovė pagavo kelis per Nerį persikeliančiojo švoležerų dalinio kareivius. Wincenty Płaczkowski rašė: „Kai plaukėme, jau netoli kito kranto žirgai pradėjo painiotis ir verstis, o kareiviai – skęsti“. Vienas iš gelbėjančių skęstančiuosius buvo 26-ojo lengvojo pėstininkų pulko vadas pulkininkas Charles'is Guéheneuc, kuris raitas su visa ekipuote išoko į upės srovę ir ištraukė uloną, – tai nepatiko imperatoriui, kurio manymu, toks elgesys dalinio vadui nedera. Kelis kartus į upės srovę išoko leitenantas Joachimas Hempelis ir ištraukė į krantą skęstančiuosius. Nuskeno tik vienas švoležeras. Galiausiai vakare naujuoju tiltu per upę persikėlė N. Oudinot vadovaujamas korpusas, pridengdamas pagrindines pajėgas. 20 val. vakaro imperatorius galėjo grįžti į savo naująjį štabą²⁴.

Dar birželio 24 d., apie vidurdienį, I ir II korpuso kavalerijos žvalgybos dalinių priešakyje Nemuną perėjo maršalas Joachimas Murat. Jis aplenkė Kauną ir pajudėjo Jakštonių link, kad kartu su L. Davout vadovaujamu korpusu, apsistojusiu Rumšiškėse, sudarytų priešakinę pagrindinių pajėgų gynybą. Didžiosios Armijos priešakyje judėjo lenkų ulonų daliniai: „iš toli buvo matyti lenkų ulonų dalinių, plačiai išsiskleidusių Lietuvos krante, vėliavėlės. <...> Nuostabus buvo reginys lenkų ulonų, suteikusių iškilmingumo Napoleono kariuomenės avangardui“²⁵. Po pietų tiltus per Nemuną pasiekė M. Ney'aus vadovaujamas III korpusas, kuris buvo nukreiptas iš Dobilijos į Panemunę. Jis turėjo Panemunę pasiekti rytą, tačiau dėl varginančio žygio ir atsilikusių dalinių vėlavo²⁶. Vakarą pontoniniai tiltai buvo perkelti prie pat Kauno, kur pradėta rengti tiltų prieigų fortifikaciją. Remiantis amžininkų liudijimais, perkėla per Nemuną buvo didžiuoju paradu daugiau nei šimto tūkstančių kariuomenės, kurios daliniai matėsi iki pat horizonto²⁷. Tą dieną Italijos vicekaralius Eugène

²⁴ *Corr.*, 18858; E. Picard, L. Tuetey, *Correspondance...*, t. 5, s. 438–440; A. Rembowski, *Sources documentaires concernant l'histoire du régiment des chevaux-légers de la garde de Napoléon*, Warszawa, 1899, s. 94–95; D. Chłapowski, *Pamiętnik*, t. 1, Poznań, 1899, s. 248; J. Załuski, *La Pologne et les Polonais défendus par un ancien officier de Chevaux Légers polonais de la garde de l'empereur Napoléon*, Paris, 1856, s. 250; L. Lejeune, *Mémoires du Général Lejeune*, t. 2, Paris, 1896, s. 178; P. Ségur, *Histoire...*, t. 1, s. 148–149; S. Rahmanin, *Napoleon I i velikaâ armia v kovenskoj gubernii*, Kovno, 1908, s. 123.

²⁵ J. Załuski, *Wspomnienia...*, s. 236.

²⁶ J. Tulard, *Murat*, Gdańsk, 2002, s. 196; R. Bielecki, *Marszałek Ney*, Warszawa, 1998, s. 108.

²⁷ J. Boulart, *Mémoires militaires du Général Baron Boulart sur les Guerres de la République et de l'Empire*, Paris, 1892, s. 241, 242; A. Rosselet, *Souvenirs de Abraham Rosselet, lieutenant colonel en retraite au service de la France*, Neuchâtel, 1857, s. 158; N. Planat de la Faye, *Vie de Planat de la Faye. Souvenirs, lettres, dictes et annotes par sa veuve*, Paris, 1895, s. 71; L. Fantin des Odoards, *Journal du Général Fantin des Odoards. Étapes d'un officier de la Grande Armée 1800–1830*, Paris, 1827, s. 305–306; H. Roos, *Avec Napoleon en Russie*, Paris, 1913, s. 22; A. Pion de Loches, *Mes Campagnes 1792–1815. Notes et correspondance du colonel d'artillerie Pion des Loches*, Paris, 1889, s. 282; A. Saint-Chamans, *Mémoires*

de Beauharnais su italų korpusu dar tik pasiekė Kalvariją, o bavarų korpusas žygiavo prie Suvalkų²⁸.

Anksčiau, prieš vidurdienį, tiltus per Nemuną perėjo Napoleono gvardija ir apsisotojo aplink Kauną²⁹. Jau rytą miestas buvo užimtas generolo C. P. Pajolio kavalerijos divizijos, kurią pamatę, už Neries spruko keli vėluojantys kazokai. Po kelių valandų, kaip atsimena W. Płaczkowski, kavaleristai išgaudė išsibėgijusius kazokus, besislapstančius namuose. Vidurdienį į Kauną įžengė gvardijos daliniai. Tik jiems vieniems buvo leista įrengti stovyklą mieste. Užkardose pastatyti sargybiniai draudė įžengti kareiviams, karininkams ir netgi generolams. Kaip vėliau prisiminė brigados generolas Dedemas van der Gelderis, tai kėlė nepasitenkinimą linijiniams pulkams, kurie stovyklavo už miesto, šalia kelio į Vilnių. Didžiosios Armijos karius kauniečiai sutiko nustebę, tačiau su dideliu džiaugsmu. Kaip prisiminė Napoleono gvardijos generolas ir dailininkas Louis François Lejeune'as, „matydami, kokioje apverktinoje padėtyje ateidami atsidūrėme dėl audros, viso miestelio gyventojai ir daugelio vienuolynų dvasininkai atgabeno mums daug maisto“. Taip pat kareiviai vaišinti atšaldytais gėrimais, tačiau jie iš karto po smarkios audros „momentaliai daugumai mūsų [permirkusiuose munduruose] sukėlė ligą“. Pulkininkas St. Chamans'as, perjojęs miestą 7-ojo raitų šaulių pulko priešakyje, tvirtino, kad visi gyventojai liko mieste, „draugiškai mus sveikino ir niekas jiems nepadarė žalos“³⁰.

Dar prieš persikeldami per Nemuną lenkai ir prancūzai įsivaizdavo lietuvių, pasitinkančių savo išlaisvintojus iš Rusijos jungo, entuziazmą. Generolas Philippe'as de Seguras rašė: „Man atrodė, kad jau girdime džiaugsmo šūksnius lietuvių, sveikinančių savo išvaduojuos, kad matome prie upės tūkstančius į mūsų pusę maldaujančią ištiestų rankų. Čia mums visko trūko, ten mes viskuo būsim aprūpinti. Jie pasirūpins mūsų poreikiais, priims mus su nuošir-

du Général Comte de Saint Chamans, ancien aide de camp du Maréchal Soult, Paris, 1896, s. 213; G. Carman, *Notice sur la vie militaire et privée*, Paris, 1857, s. 115; P. Ségur, *Histoire...*, t. 1, s. 137–138; A. Chuquet, *La guerre de Russie. Notes et documents*, t. 2, Paris, 1912, s. 9; R. Bourgeois, *Tableau de la campagne de Russie, par Bourgeois témoin oculaire*, Paris, 1814, s. 74; L. Lejeune, *Mémoires...*, t. 2, s. 171; A. Thirion, *Souvenirs militaires 1807–1818*, Paris, 1892, s. 145; L. Vionnet de Maringoue, *Souvenirs d'un ex-commandant des Grenadiers de la Vieille Garde*, Paris, 1913, s. 2; G. Gourgaud, *Napoléon...*, t. 1, s. 103–104; P. Holzhausen, *Les Allemands en Russie avec la Grande Armée 1812*, Paris, 1914, s. 41; F. Pils, *Journal...*, s. 104; V. Castellane, *Journal...*, t. 1, s. 107; K. Baudus, *Études sur Napoléon*, t. 1, Paris, 1841, s. 372.

²⁸ G. Fabry, *Campagne de Russie. Publié sous la Direction de la Section Historique de l'État-major de l'Armée*, t. 3, Paris, 1900–1903, s. 3–4; *Corr.*, 18858, 18859.

²⁹ E. Picard, L. Tuety, *Correspondance...*, t. 5, s. 438–440; V. Castellane, *Journal...*, t. 1, s. 107; A. Fain, *Manuscrit...*, t. 1, s. 169; J. Rapp, *Mémoires...*, s. 177.

³⁰ L. Lejeune, *Mémoires...*, t. 2, s. 154. Pasak B. Dundulio, 5 tūkst. Kauno gyventojų nustebė dėl prancūzų pasirodymo ir juo atvirai nesidžiaugė. Tai prieštarauja pačių Didžiosios Armijos karių liudijimams. B. Dundulis, *Napoléon...*, s. 96.

džiu ir giliu dėkingumu³¹. Ankstų birželio 24-osios rytą, vilkdamasis „naują, neseniai Paryžiuje įsigytą mundurą“, Józefas Załuskis neslėpdamas vilčių svajonę: „Kauno mieste vakarą praleisiu greta imperatoriaus štabo, draugijoje nepažįstamų Lietuvos damų, kurios drąsiai galėtų lygiuotis su varšuvietėmis ar krovietėmis; nes prisiminiau, kad Kaunas, esantis prie laivybai tinkamos upės, kažkada turėjęs Hanzos ir anglų pirklius³². Daugelis atsiminimų autorių laikė Kauną „tvarkingai pastatytu miesteliu pušų amfiteatre“, o Viurtenburgo husarų pulko leitenantas Heinrichas Vossleris jį netgi lygino su Italijos miestais. Tad tikėtasi įžengti į pasiturintį prekybos centrą. Karininkas Konstanty Janta pažymėjo: „Tarp Nemuno ir Neries upių sankirtos stovintis Kaunas kažkada buvo turtingas prekybinis [miestas]. Gyveno jame svetimšaliai, ką liudija ant namų seni vokiški jų užrašai. Turi mūrinių namų ir bažnyčių“. Nedaugelis tiek žinojo, kiek Pavyslio legiono karininkas Henrykas Brandtas, kuris rašė: „Kaunas buvo mainų ir grūdų prekybos centras Lenkijai, Lietuvai ir Prūsijai, o neretai abi upės – Nemuną ir Nerį – iki mylios užpildydavo daugybė laivų. Švedų invazija Jono Kazimiero laikais žymėjo klestėjimo pabaigą. <...> vėliau jį iki pamatų sunaikino dideli gaisrai. Klestėjimo laikais siekė 30 000 gyventojų, o mums atvykus tebuvo 6 000. Jo bažnyčios ir senieji griuvėsiai liudijo apie buvusią svarbą³³.

Prancūzams įžengus į Kauną paaiškėjo, kad net gvardijos kareiviai buvo demoralizuoti vagysčių, kurios augo Didžiosios Armijos gretose jau Varšuvos kunigaikštystės ir Rytų Prūsijos teritorijose. Norėdamas užkirsti kelią panašioms atsitikimams Kaune, Napoleonas iš anksto paskyrė generolą Jeaną Tarayrę miesto komendantu su žandarmerijos daliniu. Jau su pirmaisiais Nemuną perėjusiais pulkais imperatorius į Kauną nukreipė I žandarmerijos korpuso komendantą generolą Louis Saunier, kažkada buvusį Varšuvos komendantu. Jam buvo įsakyta besąlygiškai išlaikyti tvarką pirmame išlaisvintame Lietuvos mieste, taip pat nurodyta organizuoti duonos išalkusiems kariams kepimą³⁴. Šie potvarkiai vėlavo, o žandarmerija buvo bejėgė. Nepaisant to, kad netoliese apsisėjo pats Napoleonas, jo gvardijos daliniai miestą nusiaubė; panašiai elgėsi ir linijinių pulkų kariai³⁵. „Rotušės aikštėje vis dar degė laužai, iš namų buvo išnešti baldai, o langai išdaužyti. Kur ne kur buvo galima pamatyti vieną

³¹ P. Ségur, *Pamiętniki adiutanta Napoleona*, Warszawa, 1982, s. 26.

³² J. Załuski, *Wspomnienia...*, s. 236.

³³ K. Janta, *Pamiętniki // B. Szyndler (wyd.), Pamiętniki z czasów Księstwa Warszawskiego, czyli niezwykłe przygody wojenne dwóch oficerów napoleońskich*, Częstochowa, 2001, s. 135; H. Brandt, *Moja służba w Legii Nadwiślańskiej. Wspomnienia z Hiszpanii oraz Rosji 1807–1812*, Gdynia, 2002, s. 168.

³⁴ *Corr.*, 18854, 18856, 18857; R. von Bomsdorff, *Mitteilungen aus dem russischen Feldzuge an einem Offizier des Generalstabes*, t. 1, Leipzig, 1816, s. 57.

³⁵ A. Dedem van der Gelder, *Mémoires...*, s. 205; A. Saint-Chamans, *Mémoires...*, s. 214; R. Sołtyk, *Napoléon...*, s. 32; C. Canitz, Dallewitz, *Denkschriften*, t. 1, Berlin, 1888, s. 86; G. Fabry, *Campagne...*, t. 3, s. 40.

kitą žydą. Užteko žvilgtelėti, kad viskas paaiškėtų. Kauno miestas buvo visiškai apiplėštas“, – rašė Carlas von Martensas³⁶. Dar dieną apstulbinti prancūzų plėšikavimo Kauno gyventojai pradėjo bėgti iš miesto³⁷. Po viso to H. Brandtas rašė: „Mažąjį Kauną, beveik visą iš medžio pastatytą miestelį, paliko visi rusų valdininkai, bet mažai buvo matyti ir miesto senųjų gyventojų. Netgi smuklės, kurios mums atėjus buvo atviros, vėliau buvo uždarytos“³⁸. Todėl nenuostabu, kad J. Załuskis, atsidadęs Kaune, vietoj susitikimo su Lietuvos damomis aprašymo tepažymėjo: „perbėgame plačias, tačiau mažais namukais apstatytas gatves, kurias teršia persigandę visada klatingi ir stipresniusios sveikinantys žydai, nematome nė vieno namo, kuris teiktų vilties praleisti patriotinį vakarą tarp damų“. Tragiški įvykiai pirmame užimtame mieste perspėjo apie nelaimes, kurias karas artimiausiomis savaitėmis turėjo atnešti išvaduoti Lietuvai.

Pagrindinė problema, iškilusi Napoleonui jau pirmosiomis karo dienomis – nesugebėjimas užtikrinti tinkamo maisto tiekimo kariams ir pašaro – arkliais. Per trumpą laiką tai tapo disciplinos griūties priežastimi – daugėjo marodierių, gąsdinančiai sparčiai plito banditizmas. Tai kėlė grėsmę galimybėms įgyvendinti karines operacijas. Ieškant šio reiškinio priežasčių būtina prisiminti, kad, pradėdamas kampaniją, Napoleonas norėjo Aleksandrą I užklupti netikėtai ir smogti priešo kariuomenei tuo metu, kai ji buvo išsiskaidžiusi, bei atkirsti jos atsitraukimo kelius. Tai vertė Didžiąją Armiją imtis neįprastai skubaus žygio, kurį kariai sunkiai pakėlė dar kelyje nuo Vyslos iki Nemuno, vėliau – tarp Kauno ir Vilniaus. Prancūzijos kariuomenės vadovybė dar prieš pasiekiant Nemuną žinojo, kad nuovargis rikiuotėje ir prastas maitinimas pakirto karių discipliną³⁹. Nuo birželio 24 d. padėtis staigiai blogėjo. Didžioji Armija spartaus žygio metu virto tarsi viską savo kelyje edančiu ir naikinančiu skėrių debesimi. Nors paskui kariuomenę judėjo gurguolės su

³⁶ C. von Martens, *Denkwürdigkeiten aus dem Leben eines alten Offiziers*, Dresden-Leipzig, 1848, s. 70. 1812 m. birželio 28 d. prancūzų karininkas iš Kauno rašė: „Miestas ir jo apylinkės nusiaubtos“, L. Puybusque, *Lettres sur la guerre de Russie en 1812*, Paris, 1816, s. 28.

³⁷ L. Lejeune, *Mémoires...*, t. 2, s. 178; G. Carman, *Notice sur la vie militaire et privée*, Paris 1857, s. 115; A. Sayve, *Souvenirs de Pologne et scènes militaires de la campagne de 1812*, Paris, 1834, p. 144, 151; A. Saint-Chamans, *Mémoires...*, s. 213–214; A. Dedem van der Gelder, *Mémoires...*, s. 213; R. Sołtyk, *Napoléon...*, s. 32; B. Butkevič, *Vtorženie francuzov v Rossiū v 1812 g.*, *Russkaā starina*, t. 14, 1875, s. 607; M. Handelsman, *Instrukcje...*, t. 2, s. 155; A. Skałkowski, *En marge de la correspondance de Napoléon Ier*, Warszawa, 1911, s. 50; G. Fabry, *Campagne...*, t. 1, s. 4; t. 5, s. 2; 1812 07 30, Pranešimas iš Kauno, *Archives du Ministère des Affaires Étrangères Paryžiūje* (toliau – *AMAE*). Corr., Pologne, Supplément 17, k. 302.

³⁸ H. Brandt, *Moja služba...*, s. 168; J. Załuski, *Wspomnienia...*, s. 237.

³⁹ *Corr.*, 18839, 18856; A. Chuquet, *Inédits napoléoniens*, t. 1, Paris, 1913, s. 172; A. Chuquet, *La guerre...*, t. 1, s. 12; B. Butkevič, *Vtorženie...*, s. 596; A. Dedem van der Gelder, *Mémoires...*, s. 213–214; A. Sayve, *Souvenirs...*, s. 140; H. Brandt, *Moja služba...*, s. 170; A. Vandal, *Napoléon et Alexandre...*, t. 3, s. 466; M. Kukiel, *Wojna...*, t. 1, s. 238.

maistu, rekvizuotu Prūsijoje ir Varšuvos Kunigaikštystėje, tačiau, kariuomenei keliantis per Nemuną, jos liko toli užnugaryje. Maisto gurguolės nespėjo paskui kariuomenę ne tik dėl blogų kelių, bet ir todėl, kad valstiečiai, išalkę ir nesulaukę algos, palikdavo vežimus su maistu ir pėsti grįždavo į namus. Juos pakeisdavo kariai iš rikiuotės⁴⁰. Laiku nespėdavo atvykti ir Nemunu į Kauną nukreipti laivai⁴¹. Sutrikusio kariuomenės aprūpinimo pasekmės buvo stubbinančios. Ižengę į Lietuvos teritoriją, Didžiosios Armijos daliniai neturėjo jokio maisto. Kareiviai pradėjo maitintis tuo, ką jiems pavyko rasti užimtame krašte. Būtina priminti, kad tuo metu dėl Rusijos imperijos planingų veiksmų Lietuva buvo netekusi maisto atsargų.

Taigi lietuviai negalėjo aprūpinti netikėtai įsiveržusios Didžiosios Armijos. Rastą maistą iš krašto gyventojų kareiviai atimdavo jėga. Daugėjo dezertyrų, kasdien buvo plėšiama stubbinančiu mastu, užimtą kraštą kareiviai traktavo kaip užvaldytą prieš teritoriją ir ją naikino⁴². Atsišaukime Didžiajai Armijai Napoleonas nepaaiškino, kad žemių, į kurias įžengia jo kareiviai, gyventojai yra Prancūzijos sąjungininkai, laukiantys išvadavimo iš Rusijos valdžios⁴³. Laikydami Lietuvą Rusijos dalimi, kareiviai negailestingai niokojo kraštą. Padėties nepataisė nei Napoleono įsakymai, nei korpusų vadų pastangos⁴⁴. Imperatorius mėgino pristatyti maisto atsargų iš Tilžės, bet jos laiku nebuvo atgabentos.

⁴⁰ A. Fain, *Manuscrit...*, t. 1, s. 200; P. Ségur, *Histoire...*, t. 1, s. 113–115; L. Lejeune, *Mémoires...*, t. 2, s. 181; A. Vandal, *Napoléon et Alexandre...*, t. 3, s. 502; M. Kukiel, *Wojna...*, t. 1, s. 298; A. Zamoyski, *1812. Wojna...*, s. 160–162.

⁴¹ G. Fabry, *Campagne...*, t. 5, s. 1.

⁴² G. Fabry, *Campagne...*, t. 1, s. 140, 223, 298; t. 3, s. 224–225; t. 5, s. 320–321, 338, 357–358; A. Chuquet, *La guerre...*, t. 1, s. 12; L. Puybusque, *Lettres...*, s. 33; A. Dutheil-let de La Mothe, *Mémoires 1791–1856*, Bruxelles, 1899, s. 39–40; N. Planat de la Faye, *Vie de Planat...*, s. 78; G. de Chambray, *Histoire...*, t. 1, s. 52–53; P. Ségur, *Histoire...*, t. 1, s. 167–168; M. Fézensac, *Souvenirs...*, s. 224; R. von Bomsdorff, *Mitteilungen...*, s. 74–75, 77–79; H. Brandt, *Moja służba...*, s. 168–169; C. Wedel, *Geschichte eines Offiziers im Kriege gegen Russland, 1812*, Berlin, 1897, s. 53–54; C. Jankowski, *Powiat oszmiański*, Sankt-Peterburg, 1896, s. 32; J. Krasieński, *Ze wspomnień 1783–1841*, t. 3, Biblioteka Warszawska, 1912, s. 85; A. Ostrowski, *Żywot Tomasza Ostrowskiego*, t. 2, Paris, 1840, s. 174–175; A. Odyniec, *Wspomnienia z przeszłości*, Warszawa, 1884, s. 24; J. Falkowski, *Obrazy z życia kilku ostatnich pokoleń w Polsce*, t. 4, Poznań, 1877, s. 124; A. Vandal, *Napoléon et Alexandre...*, t. 3, s. 502–503; H. Bonnal, *La manœuvre de Vilna*, Paris, 1905, s. 76; M. Kukiel, *Wojna...*, t. 1, s. 298–299.

⁴³ Tokią poziciją pritatė A. Chreptavičius. K. Voenskiy, *Akty, dokumenty i materialy dla poliitičeskoj i bytovojoj istorii 1812 goda*, t. 1, Sankt-Peterburg, 1909–1912, s. 409.

⁴⁴ 1812 06 23, 1812 06 28, Maršalo L. Davout įsakymai, *Service Historique de L'Armée de terre w Vincennes* (toliau – SHAT), C-2, 127; 1812 07 09, 1812 07 14, Generolo A. Durosnel raportai Napoleonui, *Archives Nationales* (toliau – AN), Paryžius, AF IV, 1643, pl. 2, Nr. 50, 53; *Corr.*, 18856, 19878; G. Fabry, *Campagne...*, t. 1, s. 29–30, 46, 220–221; t. 3, s. 97; t. 5, s. 750, 756, 758–759, 762; V. Castellane, *Journal...*, t. 1, s. 113; H. Roos, *Avec Napoléon...*, s. 32–33; M. K. Ogiński, *Mémoire sur la Pologne et les Polonais depuis 1788 jusqu' à la fin de 1815*, t. 3, Paris, 1826–1827, s. 216.

Nepasisėkė misija Pavyslio legiono Lenkijos karininko, kuriam buvo duota pinigų nupirkti maisto tolimesnėje apylinkėje⁴⁵. Kauno apskritis virto dykra, palikta daugumos gyventojų. Prie paties Kauno buvo apvogti net Antano Prozoro rūmai. J. Załuski rašė, kad jau birželio 25 d. prancūzų pėstininkai įsibrovė į „Raudondvario rūmus ne iš archeologinio smalsumo, bet norėdami apiplėšti, prisidengdami maisto paieškos būtinybe. Atbėgo pas mus Konstantinas Zabiela iš dalies norėdamas gelbėti Raudondvarį, bet taip pat ir apsaugoti savo seserį bei stoti į Lenkijos kariuomenę. Davėme jam igulą ir apdovanojau jį gvardijos karininko kepure, kurias užsidėdavome prie antrųjų mundurų arba surdutų“⁴⁶.

Nors padėtis ir taip buvo tragiška, staiga pasikeitė oras. Po didelės kaitros bangos, ištikusios kariuomenei keliantis per Nemuną (birželio 24 d.), prasidėjo liūtytis ir audros. Staiga krito oro temperatūra – nuo 35 °C iki vos kelių. P. Séguras rašė: „Ši audra prilygo mūsų užmojams. Jau per kelias valandas penkiasdešimties mylių erdvėje iš visų pusių prisiartino juodi ir tiršti debesys. Dangus žaibavo, pylė liūtis. Vanduo užtvindė kelius ir laukus, baisus karštis staiga virto veriančiu šalčiu“. Keliais, kurie, išmindžioti tūkstančių kojų ir kanopų, tapo klampynėmis, traukė alkani, permirkę ir sušalę Didžiosios Armijos kariai⁴⁷. Vienas iš amžininkų pažymėjo: „dauguma kelių nuo Nemuno iki Vilniaus yra arba tokie smėlėti, arba tokie klampūs, kad problemų kelia net geriausiomis oro sąlygomis“⁴⁸. Pasak generolo Jeano Rappo, kariai skendo purve arba krito, pritrūkę jėgų ir iš bado⁴⁹. Audros ir nesiliaujantys šalti lietūs tapo lemtingi nuo ilgo žygio išalkusiems ir išsekusiems arkliams. Nuvargę, negaudami avižų, ėsdami dieglius sukeliančią žalią žolę ar žalius miežius ir rugius, arkliai nepakėlė staigaus atšalimo. Kavaleristai stengėsi gelbėti žirgus slėpdami bažnyčiose, kad nors trumpam peršalusiems ir sušalusiems gyvuliams suteiktų pastogę. Generalinio intendanto Mathieu Dumas skaičiavimais, 10 tūkst. iš jų krito pirmosiomis kampanijos dienomis, o tai dar labiau apsunkino kariuomenės tiekimo problemas⁵⁰. Arkliai krito ir dėl „šaunaus“ kavaleristo J. Murat vadovavimo

⁴⁵ *Corr.*, 18864, 18868.

⁴⁶ J. Załuski, *Wspomnienia...*, s. 240.

⁴⁷ P. Ségur, *Pamiętniki adiutanta...*, s. 27; G. Fabry, *Campagne...*, t. 1, s. 94; t. 3, s. 223; E. Picard, L. Tuetey, *Correspondance...*, t. 5, s. 457; L. Lejeune, *Mémoires...*, t. 2, s. 181; A. Bourgne, *Campagne de Russie (1812–1813). Mémoires du sergent*, Paris, 1897, s. 23; H. Brandt, *Moja służba...*, s. 168; G. de Chambray, *Histoire...*, t. 1, s. 47, 48; A. Vandal, *Napoléon et Alexandre...*, t. 3, s. 508–509; M. Kukiel, *Wojna...*, t. 1, s. 300–301.

⁴⁸ H. Vossler, *With Napoleon in Russia, The Diary of Lieutenant of the Grand Army 1812–1813*, London, 1969; P. B. Austin, *1812. Marsz...*, s. 76.

⁴⁹ J. Rapp, *Mémoires...*, s. 178.

⁵⁰ A. Pion de Loches, *Mes Campagnes...*, s. 282–283; M. Dumas, *Souvenirs*, t. 3, Paris, 1939, s. 422; B. T. Duverger, *Mes aventures dans la campagne de Russie*, Paris [b. r. w.], s. 4; G. Bertin, *La campagne de 1812, d'après des témoins oculaires*, Paris, 1895, s. 25; M. Kukiel, *Wojna...*, t. 1, s. 300–301.

mūšio lauke. Jis, persekiodamas Rusijos kariuomenę, nekreipė dėmesio į žirgų fizinę būklę. Kavalerijos dispozicijoje buvo nuvargę žirgai, kurie stingant laiko nebuvo nubalnoti ir buvo netinkamai girdomi. Anot L. Davout, J. Murat tapo „nelaimės ryškė“ kariuomenei, o jo elgesys vertintas kaip nerūpestingas, aplaidus ir lengvabūdiškas⁵¹. Galiausiai keliai priminė klampynes, iš kurių sklido nugaišusių gyvulių tvaikas⁵².

Didžiosios Armijos įžengimas į Lietuvą ne tik suteikė pagrindą pradėti nacionalinį sukilimą, bet sukėlė ir socialinius neramumus⁵³. Lietuvos valstiečiams, sunkiai gyvenantiems Rusijos imperijoje, be to, slegiamiems papildomų prievolių žemvaldžiams ir naujos karinės tarnybos tvarkos naštos, Didžiosios Armijos įžengimas buvo ženklas nusimesti nelaisvės jungą. Jų svajone tapo išsilaisvinimas iš baudžiatvarkos, sekant Varšuvos Kunigaikštystės valstiečių pavyzdžiu. Šį išsilaisvinimą jiems turėjo užtikrinti Napoleonas⁵⁴. Dar prieš 1812 m. karą Lietuvos valstiečiai neprarado vilties pagerinti savo padėtį. Lietuvoje augo užsidegimas. Rusijos kariuomenės ir valdininkų pasitraukimas, prancūzų įžengimas buvo ženklas išsivaduoti. Sklido gandai, kad Napoleonas valstiečiams atneš teisingumą. Įsivyravus chaosui, valstiečiai pasyviai nelaukė imperatoriaus sprendimo, o ėmė burtis ir versti senąją tvarką: nustojo klausyti savo valdytojų, atsisakinėjo eiti lažą, užpildinėjo nekenčiamų žemvaldžių dvarus. Tačiau šis maištas neapėmė visos Lietuvos, bet tik tas teritorijas, pro kurias pražygiavo Didžioji Armija⁵⁵.

Po persikėlimo per Nemuną dvi dienas Napoleonas praleido Kaune, siuntinėdamas nurodymus korpusams. Į imperatoriaus štabą plaukė žinios apie

⁵¹ L. Davout, *Relation – SHAT*, Memoires, 934, k. 47; J. Tulard, *Murat...*, s. 196–197; M. Kukiel, *Wojna...*, t. 1, s. 301.

⁵² *Corr.*, 18885; G. Fabry, *Campagne...*, t. 3, s. 223; t. 5, 360–361, 882–883; A. Chuquet, *La guerre...*, t. 1, s. 14–16; L. Lejenue, *Mémoires...*, t. 2, s. 181; P. Denniée, *Itinéraire...*, s. 21; A. Marbot, *Mémoires...*, t. 3, s. 54; J. Boulart, *Mémoires...*, s. 243; V. Castellane, *Journal...*, t. 1, s. 111; A. Caulaincourt, *Mémoires...*, s. 349; J. Załuski, *La Pologne...*, s. 249–250; J. Coignet, *Cabiers*, Paris, 1883, s. 295.

⁵³ G. Fabry, *Campagne...*, t. 3, s. 97, 140, 195–196, 268, 354, 408, 559.

⁵⁴ B. Dundulis, *Napoléon...*, s. 174–175. Neabejotinai dalis valstiečių pasisiūlė rodyti kelią prancūzų daliniams, teikė informacijos apie Rusijos kariuomenės judėjimą, atvedė belaisvių, su užsidegimu dalyvavo statant fortifikacinius įrenginius. Tačiau B. Dundulis nebuvo teisus teigdamas, kad valstiečiai sutiko Didžiosios Armijos dalinius geranoriškiau nei Lietuvos bajorai. Plg.: R. Sołtyk, *Napoléon...*, s. 14; E. Sanguszko, *Pamiętniki...*, s. 60; G. Fabry, *Campagne...*, t. 1, s. 15, 113, 139–140, 166; t. 3, s. 129, 600–601; t. 5, s. 66, 746; *Corr.*, 18950; M. Kukiel, *Wojna...*, t. 1, s. 381.

⁵⁵ F. Fantin des Odoards, *Journal...*, s. 313; F. Grzymała, *Wyprawa Napoleona na Moskwę w r. 1812. Sybilla tułactwa polskiego*, Paris, 1833, s. 43; H. Mościcki, *Pod znakiem Orła i Pogoni*, Warszawa, 1923, s. 53; J. Iwaskiewicz, *Litwa...*, s. 83, 217, 218, 247; J. Falkowski, *Obrazy...*, t. 4, s. 58; A. Ostrowski, *Żywot...*, t. 2, s. 205. Neramumai apėmė daug Rusijos gubernijų kaimų. Juos sukėlė po 1811 m. nederliaus prasidėjęs badas ir krašto ūkio išnaudojimas rengiantis artėjančiam karui. N. A. Troickij, *1812. Velikij god Rossii*, Moskva, 1988, s. 217.

Rusijos pajėgų susitelkimą Vilniaus apylinkėse. Napoleonas norėjo gauti kuo išsamesnės informacijos apie priešą ketinimus. Viename iš Kauno namų buvo surengti pietūs, kuriuose dalyvaudamas imperatorius apklausė Kauno burmistrą Reisą ir grafą Juozapą Zabielą⁵⁶. Daug vertingos informacijos prancūzams perdavė Mykolas Bialozoras⁵⁷. Napoleonas rūpinosi ir karinių dalinių aprūpinimu, nes gurguolės su maistu liko giliame Didžiosios Armijos užnugaryje. Reikėjo kuo skubiau įgyvendinti rekvizicijas ir atstatyti malūnus⁵⁸. Jau tada išryškėjo problemos, kilusios dėl Rusijos planuoto pasirengimo atsitraukti iš Lietuvos. „Šioje žemėje nėra nė vieno žmogaus iš administracijos arba bent pažįstancio pavietą“, – rašyta iš imperatoriaus vyriausiojo štabo⁵⁹. Norėdamas aprūpinti dalinius maistu ir pašaru, Napoleonas nusprendė, kad Kaunas taps vienu svarbiausių maisto ir ginkluotės sandėlių kariuomenei. Todėl reikėjo pastatyti miesto gynybinius įtvirtinimus ir redutus⁶⁰. Vėliau, birželio 30 d., jau būdamas Lietuvos sostinėje, imperatorius nužymėjo Vilniaus ir Kauno, kaip sustiprintų stovyklų, fortifikacijos planą. Kaune ant polių buvo pradėta statyti pastovius tiltus, jungiančius Nemuno ir Neries krantus. Taip pat iškeltas prieštiltinis pylimas, pradėti statyti įtvirtinimai, numačius vietą dviem patrankoms⁶¹. Imtasi organizuoti įrengti ligoninę, nes kariuomenėje pradėjo plisti dizenterija, pastebėta dėmėtosis šiltinės atvejų. Šias užduotis turėjo įgyvendinti Kauno gubernatorius generolas Jeanas Josephas Tarayre'as⁶². Pačiame mieste

⁵⁶ *Corr.*, 18857; K. Voenskij, *Akty...*, t. 1, s. 391–392; M. Handelsman, *Instrukcje...*, t. 2, s. 155–156; A. Skałkowski, *En marge...*, s. 50; G. Fabry, *Campagne...*, t. 5, s. 100–102; R. Sołtyk, *Napoléon...*, s. 20, 22; P. Denniée, *Itinéraire...*, s. 17; E. Sanguszko, *Pamiętniki...*, s. 60.

⁵⁷ 1812 07, Bialozoro laiškas, *AN, AF IV 1649*, pl. 5, Nr. 12; por. M. Handelsman, *Instrukcje...*, t. 2, s. 155.

⁵⁸ *Corr.*, 19969; G. Fabry, *Campagne...*, t. 3, annexes 2–3, 10, 39; t. 5, s. 2–5; *AN, AF IV 1649*, pl. 5, Nr. 5; 1812 07 30, Pranešimas iš Kauno, *AMAE, Corr.*, Pologne, Supplément 17, k. 302.

⁵⁹ 1812 06 27, A. Potockis – S. K. Potockiui iš Kauno, *Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie* (toliau – *AGAD*), APP 285.

⁶⁰ *Corr.*, 18858, 18867, 18876, 18919, 18950, 18957, 19049; G. Fabry: *Campagne...*, t. 3, annexes 2, 7, 14, 17, 51–52, 79–80, 122–123, 129; E. Picard, L. Tuety, *Correspondance...*, t. 5, s. 488; A. Chuquet, *Ordres...*, t. 2, s. 343–344, 359; A. Fain, *Manuscrit...*, t. 1, s. 223–234, 242, 247, 252–253; F. Roguet, *Mémoires militaires*, t. 4, Paris, 1865, s. 639; 1812 11 20, Raportas apie Kauno fortifikacijos padėtį, *AN, AF IV 1647*, pl. 5, Nr. 19.

⁶¹ *Corr.*, 18949, 18950; V. Castellane, *Journal...*, t. 1, s. 111; G. Fabry, *Campagne...*, t. 1, s. 45; t. 3, s. 17; t. 5, s. 71–84; A. Fain, *Manuscrit...*, t. 1, s. 206.

⁶² Kartu su juo taip pat buvo nominuotas intendantas, viešųjų renginių inspektorius ir karinis komisaras. *Corr.*, 18854, 18857, 18876; G. Fabry, *Campagne...*, t. 3, s. 7, annexes 7–8; t. 5, s. 39; E. Picard, L. Tuety, *Correspondance...*, t. 5, s. 471, 472; M. Goriainov, *Lettres interceptées par les Russes durant la campagne de 1812*, Paris, 1913, s. 126; A. Fain, *Manuscrit...*, t. 1, s. 170; N. Oudinot, *Recit de guerre et de foyer*, Paris, 1894, s. 240; F. Pils, *Journal...*, s. 159.

apsistojo Ilirijos pulkas⁶³. Vėliau fortifikacijos darbus padėjo vykdyti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės vyriausybės komisija, kuri posėdyje nusprendė atsiųsti 1 200 žmonių šiems darbams vykdyti⁶⁴.

Birželio 25 d. J. Murat gavo įsakymą su I ir II kavalerijos korpusais judėti Žiez marių link (apie 45 km nuo Kauno). Neapolio karaliaus kavalerijos priešakiniai daliniai iki vakaro pasiekė netgi Vievį ir, visą laiką mažuose susidūrimuose su kazokais bei lengvąja Rusijos kavalerija, artėjo prie Lietuvos sostinės. Į tą pusę judėjo ir L. Davout vadovaujamas I korpusas. M. Ney'aus vadovaujamas III korpusas buvo nukreiptas į Ukmergės vieškelį Karmėlavos ir Jonavos kryptimi, o Nicolas Charles'io Oudinot vadovaujamas II korpusas pasuko į Kėdaičius, turėdamas papildomą užduotį – išsiaiškinti kelią per Žeimius į Panevėžį. Kiti įsakymai buvo skirti Étienne'o Macdonaldo vadovaujama X korpusui kartu su Varšuvos Kunigaikštystės divizija iš Jurbarko bei Prūsijos daliniais iš Tilžės. Jie visi turėjo žygiuoti į Raseinius ir apsaugoti pagrindinių pajėgų kairįjį sparną su Kėdaičiuose apsistojusiu Petro Vitgenšteino vadovojamu I pėstininkų korpusu. Imperatorius taip pat nurodė Ė. Macdonaldui išsiaiškinti kelius Alytaus kryptimi palei Nemuną⁶⁵. Milagainių kaime J. Murat gavo informacijos iš Vilniaus žydo, kad caras Aleksandras I ir jo brolis didysis kunigaikštis Konstantinas išvažiavo iš Lietuvos sostinės ir kartu su Rusijos gvardija pasuko į Švenčionis. Taip pat jis sužinojo, kad į tą pusę traukiasi ir Pavelo Tučkovo bei Karlo Bovuto vadovaujami kariniai daliniai. Atsakydamas į tai, birželio 27 d. Napoleonas įsakė visiems pagrindiniams daliniams judėti į priekį, o pats savo vyriausiąjį štabą perkėlė iš Kauno, kurį paliko 4 val. ryto, į Žiez marius, kuriuos pasiekė 10 val. ryto. Vėliau vadavietė buvo perkelta į Sabališkes, kur imperatorius atvyko kartu su J. Murat ir L. Davout⁶⁶.

Napoleono staigus manevras ir persikėlimas per Nemuną iš dalies nustebinavo Rusijos vadovybę, nors ji ir tikėjosi panašių Prancūzijos imperatoriaus veiksmų. Rusijos kavalerijos generolas Leonas Benningsenas rašė, kad caras dar prieš prancūzams persikeliant per Nemuną žinojo apie kiekvieno priešų korpuso padėtį⁶⁷. Birželio 24 d. pasiekusios žinios galutinai patvirtino, kad Didžiosios Armijos pagrindinės pajėgos yra prie Kauno, taigi, tuomet svarstyta priešų kariuomenės galima puolimo kryptis Gardino kryptimi buvo klaidinga. Pasiekus žinioms nuo Nemuno, P. Vitgenšteino, K. Bovuto ir Pavelo Šuvalovo korpusai, buvę arčiausiai priešų, nelaukdami įsakymų, pradėjo ruošti dalinių

⁶³ *Corr.*, 18939; 1812 07 10, A. Berthier laiškas, *SHAT*, C-2, 128; *Gouvernement de Vilna. Situation de Troupes*, 5 XI 1812 r. – AN, AF IV 1649.

⁶⁴ 1812 10 08, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikinosios vyriausybės komisijos posėdis, *Rossijskij Gosudarstvennyj Arhiv Drevnih Aktov v Moskve* (toliau – *RGADA*), f. 12, b. 262, d. 5

⁶⁵ G. Fabry, *Campagne...*, t. 1, s. 7; M. Kukiel, *Wojna...*, t. 1, s. 292; 1812 07 30, Pranešimas iš Kauno, *AMAE, Corr.*, Pologne, Supplément 17, k. 302.

⁶⁶ G. Fabry, *Campagne...*, t. 1, s. 24–27; M. Kukiel, *Wojna...*, t. 1, s. 294–295.

⁶⁷ L. Benningsen, *Pis'ma o vojne 1912 g.*, Kiev, 1912, s. 28.

atsitraukimui nuo sienos. Kariniams raportams dar nepasiekus Rusijos pajėgų vadovybės, pirmasis žinią apie prancūzų puolimą birželio 24 d. vakarą į Vilnių atvežė Nikolajaus Rumiancevo kamerdineris Bistromas, atsitiktinai vykęs iš Kauno. Tuo metu I Rusijos kariuomenės išsidėstymas buvo pernelyg platus, sparnai nuo Vilniaus nutolę per 100 kilometrų, – tai kelė grėsmę Michailo Barklay'aus de Tolly'o vadovaujamai armijai būti išskaidytai, o jos daliniams – dar kartą sumuštiems⁶⁸.

Dar naktį Aleksandras I aptarė padėtį su M. Barclay'um de Tolly'u ir valstybės sekretorium admiralu Aleksandru Šiškovu. Naujausios žinios nebuvo netikėtos⁶⁹. Dar birželio 13 d. M. Barclay de Tolly informavo Lietuvos karių gubernatorių ir korpusų vadus apie galimą priešo antpuolį. Birželio 17 d. jis įvardijo galimą perkėlos vietą ties Kaunu. Birželio 23 d. P. Vitgenšteinas pranešė, kad birželio 24 d. priešą daliniai pradės keltis per Nemuną⁷⁰. Paskutinės žinios leido numatyti Napoleono veiksmus ir todėl, numačius jo planus, prie Gardino esančiam Dono kazokų atamanui Matvejui Platovui buvo įsakyta su savo daliniais judėti Didžiosios Armijos dešiniojo sparno ir užnugario link. M. Platovo vadovaujamos pajėgos buvo sustiprintos 2-ąja Vakarų armija. Tačiau ši operacija būtų reikšminga tik tuomet, jei 1-oji armija nuspręstų kautis su Napoleonu ties Vilniumi. III korpusas iš Trakų ir IV korpusas iš Valkininkų turėjo užimti pozicijas ant Panerių aukštumų. P. Vitgenšteino vadovaujama I korpusui buvo įsakyta žygiuoti į Ukmergę, K. Bovuto vadovaujama II korpusui – į Širvintas, o generolui Dmitrijui Dochturovui su 1-osios armijos VI korpusu įsakyta judėti į Alšėnus. Šie nurodymai buvo susiję su Rusijos karinės vadovybės svarstymais dėl Vilniaus gynybos. Kaip alternatyva buvo numatyta galimybė palikti miestą ir, sutelkus 1-osios Vakarų armijos dalinius ties Švenčionimis, surengti kontrpuolimą į Lietuvos sostinę, ją jau užėmus prancūzams⁷¹.

⁶⁸ M. I. Bogdanovič, *Istoriã vojny 1812 g. po dostovernym istočnikam*, t. 1, Sankt-Peterburg, 1859–1860, s. 134; T. Bernhardi, *Denkwürdigkeiten von Toll*, t. 1, Leipzig, 1865, s. 310–311; A. Villamov, Barclay de Tolly, *Russkaã starina*, t. 151, 1913, s. 303–304; V. Pugačiauskas (*Napoleono administracija Lietuvoje*, Vilnius, 1998, p. 40, 191) tvirtino, kad rusai buvo priblokšti Didžiosios Armijos įsiveržimo.

⁶⁹ XIX a. Rusijos istoriografijoje ir XX a. sovietinėje istoriografijoje rašyta apie visai netikėtą Didžiosios Armijos invaziją į Rusijos imperijos teritoriją, nors buvo žinomi dokumentai, neigiantys tokią tezę. N. A. Troickij, *1812 Velikij god...*, s. 49; por. A. I. Mihajlovskij-Danilevskij, *Opisanie otečestvennoj vojny 1812 g.*, t. 1, Sankt-Peterburg, 1839, s. 168; L. G. Beskrovnij, *Otečestvennaja vojna 1812 goda*, Moskva, 1962, s. 272; N. F. Garnič, *1812 god*, Moskva, 1956, s. 103; N. A. Levickij, *Vojna 1812 g.*, Moskva, 1956, s. 13; E. Tarle, *Našestvie Napoleona na Rossiju*, Moskva, 1959, s. 244.

⁷⁰ A. G. Tartakovskij, *Voprosy voennoj istorii Rossii. XVIII i pervaa polovina XIX veka*, Moskva, 1969, s. 306–313; N. A. Troickij, *1812. Velikij god...*, s. 49.

⁷¹ M. I. Bogdanovič, *Istoriã...*, t. 1, s. 129; M. Kukiel, *Wojna...*, t. 1, s. 304–305; A. G. Tartakovskij, *1812 god v vospominaniach...*, s. 81; V. Pugačiauskas, *Napoleono administracija...*, p. 40–41, 191.

Birželio 25 d. Aleksandras I išleido proklamaciją Rusijos kariuomenei, kurioje skelbė apie prasidėjusį karą ir pranešė, kad caras nesudės ginklų tol, kol nors vienas priešų karys bus jo valstybės teritorijoje⁷². Taip pat Aleksandras I nusprendė išsiųsti policijos ministrą Aleksandrą Balašovą su diplomatine misija pas Napoleoną. Caras visų pirma ketino laimėti laiko, kad, pasinaudojęs tariamomis derybomis, spėtų atitraukti Rusijos dalinius į Rytus. A. Balašovą lydėjo M. Barclay'aus de Tolly'o štabo karininkas Michailas Orlovas, kurio tikroji užduotis buvo žvalgyba. Šis karininkas atvežė labai svarbių žinių apie Didžiosios Armijos padėtį: aprūpinimo sutrikimus ir dėl to kilusį disciplinos nuosmukį bei plėšimus, kuriuos vykdė Napoleono kareiviai⁷³. Lietuvos sostinėje vykusiuose pasitarimuose buvo priimti nauji sprendimai dėl Rusijos 1-osios Vakarų armijos korpusų atsitraukimo į Kaitanėnų–Švenčionių–Lentupio liniją. Naktį iš birželio 25-osios į 26-ąją Aleksandras I išvyko iš Vilniaus Švenčionių kryptimi. Paskui jį Lietuvos sostinę paliko ministrai ir visas dvaras. Mieste liko gubernatorius Aleksandras Lavinskis, kuriam buvo įsakyta rūpintis kariuomenės poreikiais, ir M. Barclay de Tolly, kuriam patikėta vadovauti kariuomenės judėjimui. Tačiau 1-osios Vakarų armijos vadas buvo linkęs susikauti su priešų dėl Vilniaus, todėl delsė skelbti paskutiniuosius įsakymus atsitraukti. Paskutiniuosius įsakymus nulėmė tik M. Platovo ir generolo Petro Bagrationo raportai, kurie patvirtino nepasirengimą smogti Napoleono pajėgų dešiniajam sparnui. Aleksandras I taip pat ragino M. Barclay'ų de Tolly'į išvengti apsupimo prie Vilniaus. Birželio 27 d. buvo galutinai nuspręsta Rusijos armijas sutelkti ties Švenčionimis. Paaiškėjus tokiai padėčiai, 1-osios Vakarų armijos vadas davė įsakymą visiškai atsitraukti iš Lietuvos sostinės ir žygiui iki Švenčionių skyrė tris dienas. Be to, jis įsakė ariergardą sudarantiems daliniams išlaikyti kontaktą su priešinininku, taip stabdant jo judėjimą, ir deginti visus sandėlius bei tiltus. Vykdamas šiuos įsakymus, kautasi su Prancūzijos kavalerija prie Rykantų, vėliau – Antakalnyje. Birželio 27 d. 2-osios Vakarų armijos vadas per kurjerį gavo įsakymą atsitraukti į Minską⁷⁴. Sprendimą atsitraukti lėmė Aleksandro I ir jo aplinkos įsitikinimas, kad lietuviai stos Napoleono pusėn, todėl jų pagalbos laukti negalima ir net reikia rimtai vertinti jų veiksmų prieš Rusijos kariuomenę galimybę⁷⁵.

Planuotas ir tvarkingas Rusijos kariuomenės atsitraukimas sužlugdė Napoleono planą sutriuškinti priešinininko pajėgas generaliniame mūšyje prie Vilniaus. Tik peržengus Nemuną pablogėjusios oro sąlygos, išbadėjusios ir ligų

⁷² Angeberg [L. Chodźko], *Recueil des traités, conventions et actes diplomatiques concernant la Pologne (1762–1862)*, Paris, 1862, s. 546; N. A. Troickij, *1812. Velikij god...*, s. 50.

⁷³ A. G. Tartakovskij, *Bülleten M. F. Orlova o pojezdke vo francuskuū armii vo vremâ vojny 1812 g.*, *Archeografičeskij ježegodnik za 1961 g.*, Moskva, 1962, s. 416–438; N. A. Troickij, *1812. Velikij god...*, s. 51.

⁷⁴ M. Kukiel, *Wojna...*, t. 1, s. 307–308; N. A. Troickij, *1812. Velikij god...*, s. 83.

⁷⁵ V. Pugačiauskas, *Napoleono administracija...*, p. 43, 44, 192.

užpultos Didžiosios Armijos pakrikimas niekais pavertė pastangas persekioti Aleksandro I kariuomenę. Negana to, dėl plėšimų ir marodierių banditizmo Napoleono kariuomenės žygio metu subliuško daugelio lietuvių viltis sutikti Didžiąją Armiją kaip jų tėvynės išlaisvintoją. Nors karinės kampanijos baigtis dar buvo toli, įvykiai pirmajame prancūzų užimtame Lietuvos mieste Kaune tapo artėjančio Prancūzijos imperatoriaus pralaimėjimo kare su Rusija ženklui.

Iš lenkų kalbos vertė Liudas Glemža

Dariusz NAWROT

THE GREAT ARMY IN KAUNAS AND
ITS SURROUNDINGS IN JUNE 1812

Summary

For crossing the borders of Russia, Napoleon deliberately chose a place near Kaunas, convenient for bridge building. Napoleon admitted that specifically Kaunas surroundings suited all the necessary conditions for a successful military operation. In June 1812, the emperor of France was planning an unexpected appearance of the Great Army at the river Nemunas and the defeat of the Russian army located near Vilnius. However, the famine became a great threat to Napoleon's soldiers by the time they reached the borders of the Russian Empire. The inability to ensure provision for the soldiers and horses already during the first days of the war appeared to be the major problem, which led to the fall of discipline in the army, and the failure of the military operation. Due to the planned actions of the Russian Empire, Lithuanians could not supply the troops of the Great Army. The soldiers were taking food from the local people by force, the numbers of the deserters grew, and the marauding bands were devastating the country.

When the Nemunas was crossed (24th of June), rainstorms began. The temperature dropped from 35°C to several degrees above zero. The horses could not endure this sudden change in temperature, thus the roads reminded of swamps full of the odour of decaying animals. Though the emperor took certain precautions, due to the shortage of food, sudden meteorological changes and the resulting fall of the discipline, the troops of the Great Army devastated Kaunas and its surroundings.

Napoleon's sudden manoeuvre and the crossing of the Nemunas only partially surprised the leadership of Russia, which was expecting similar actions. A planned and orderly retreat of the Russian army ruined Napoleon's plan to defeat the enemy at the battle near Vilnius. The scattered Great Army was not able to pursue the army of Alexander I. Moreover, marauding soldiers changed the opinion of Lithuanians about the Great Army as the saviours from the Russian Empire. In this way, although the defeat of the military campaign was still distant, the happenings in the first occupied Lithuanian city, Kaunas, became a sign of the defeat of the Emperor of France in the war with Russia in 1812.

Keywords: 1812 Franco-Russian war, Great Army (Grande Armée), Kaunas, townsmen, Napoleon I, military operations.